

'Wilder Mann' van Charles Fréger. Met rituelen de angsten temmen. © CHARLES FRÉGER

Meer tijd om bang te zijn

Van een handboek voor duivelsuitdrijving tot een spel met beveiligingscamera's. Het Museum Dr. Guislain toont in een verrassende expo hoe diep de angst in de mens geworteld is. Dieper dan ooit, zo blijkt.

KOEN VAN BOXEM

Echt vrolijk wordt een mens niet bij het oprijden van de parking van het Museum Dr. Guislain in Gent. De hoge muren, de smalle ramen, soms de confrontatie met een patiënt uit het naburige psychiatrisch zorgcentrum. 'Telkens als ik hier kom, ben ik bang dat ze me gaan houden', zeg ik aan artistiek directeur Patrick Allegaert. Hij moet erom lachen, maar zegt me toch te begrijpen. 'Het is beladen grond, hè. Met een beetje fantasie hoor je de kreten van de patiënten die hier de afgelopen 160 jaar zijn behandeld.'

Zo ver drijft de expo 'Angst' het niet. In het artistieke deel filosoferen hedendaagse kunstenaars over hun omgang met angst. Soms resulteert dat in iets interactiefs, zoals 'Jaywalking'. De jonge kunstenaar Dries Depoorter toont op drie video-schermen livestreams van kruispunten. Voor elk scherm staat een grote rode knop, waarop je kan drukken als je een voetganger het rode licht ziet negeren. Dat genereert een screenshot van de onrechtmatige oversteker of 'jay walker', dat wordt doorgestuurd naar het dichtstbijzijnde politiekantoor.

'Er wordt nooit gevolg aan die beelden gegeven, hoor', haast curator Yoon Hee Lamot zich te zeggen. 'De installatie is een aanklacht tegen de wildgroei van camera-beelden en livestreams.'

'Jaywalking' vat goed de kernvraag van de expo: hoe is het om in een angstcultuur te leven? Allegaert: 'We hebben het gevoel dat we op elk moment slachtoffer kunnen worden. De aanslagen van IS spelen een grote rol. De overheid probeert die angst weg te nemen met strengere veiligheidsmaatregelen, zoals militairen in het straatbeeld. Maar dat bezorgt ons weer een ander soort angst: worden we niet te veel gecontroleerd?'

Buitensissige wezens

Allegaert merkte tijdens de voorbereiding van de expo dat iedereen meteen de oren spitst als het over angst gaat. 'Alsof iedereen zich persoonlijk aangesproken voelt. Nochtans heeft angst geen gezicht. Elke mens voelt het anders aan.'

Toch slagen de kunstenaars erin die hoogst individuele angstgevoelens een gezicht te geven. De Franse fotograaf Charles Fréger graaft in zijn reeks 'Wilder Mann' diep in de geschiedenis. Hij fotografeerde mensen die zich jaarlijks in traditionele, rituele kostuums hysen en van mens in

'The Boot and The Face', het echte of valse leven van Charlotte Lybeer. © CHARLOTTE LYBEER

dier of duivel transformeren. De bedoeling: de cyclus van het leven viert door de angsten te overwinnen.

Een gelijkaardige transformatie is te zien bij de Belgische Fia Cielen. Met 'Trickster Gods' toont ze op vijf digitale textielprints buitensissige wezens die het midden houden tussen mens en dier. De figuren - je wil ze op straat niet tegenkomen - verwijzen naar de gedaanteverwisselingen die een mens tijdens zijn leven ondergaat.

Charlotte Lybeer benadert de angst totaal anders. Bij de Belgische fotografe ontvluchten mensen hun angsten in een artificiële wereld. In 'The Boot and The Face' toont ze de dominantie van de beveiligingswereld. Wapens en uniformen roepen beelden van geweld op. Maar het is schijn: het gaat om jongens en meisjes die gevechtssimulatiesporten spelen, zoals paintball en airsoft. Lybeer selecteerde de foto's voor haar project niet zelf. Dat liet ze over aan de geportretteerden.

Een van de knapste videoinstallaties is 'Plot Point' van Nicholas Provost. De Belgische filmmaker en beeldend kunstenaar filmde het leven op Times Square in New York op een doordeweekse avond. Er gebeurt niets speciaals, maar de montage, de camerastandpunten en de muziek suggereren dat er elk moment een groot drama kan gebeuren. Het zegt iets over de irrationaliteit van angst.

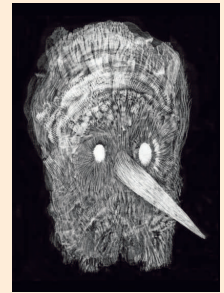
Keuzestress

Het tweede, meer documentaire deel van de tentoonstelling toont de geschiedenis van de angst en hoe de mens daarmee omging. Een van de mooiste objecten is een half verbrand handboek voor duivelsuitdrijving uit de 17de eeuw. Net zo goed hoor je een fragment uit 'The War of the Worlds' van Orson Welles. In dat luisterspel maakte hij half Amerika wijs dat aliens op aarde waren geland.

In de psychiatrie werd angst lang beschouwd als een symptoom van melancholie. Sigmund Freud was aan het einde van de 19de eeuw de eerste die angstneuroses een centrale plaats heeft gegeven. In zijn kielzog werden allerlei filosofische en abstract psychologische verklaringen voor de oorzaken geformuleerd. Dat is pas in de jaren zestig veranderd, onder impuls van de biomedische wetenschap. 'Die ging ervan uit dat met het juiste pilletje de angst wel zou verdwijnen. Maar daar is men intussen ook al van teruggekomen', zegt Yoon Hee Lamot.

Angst is inherent aan de mens, maar zijn we altijd even bang geweest? 'Het lijkt een paradox: we leven in een hoog-technologische, welvarende samenleving en toch lijkt de angst groter dan ooit', zegt Allegaert. 'Sommige psychiaters noemen angst een luxeproduct. Vroeger had de mens geen tijd om bang te zijn, hij was bezig te overleven. Vandaag is het alleszins zo dat we veel meer keuzes kunnen en moeten maken. Daar krijg je stress van. Op een bepaalde manier betalen we de prijs van de vrijheid. Vroeger kanalisende de godsdienst de angst. Ze was een soort beschermende cocoon: 'Ik moet niet bang zijn, het is Gods wil.' Nu leven we in een individuele samenleving waar we zelf de verantwoordelijkheid moeten nemen. Dat maakt het leven niet altijd even gemakkelijk.'

Het Museum Dr. Guislain opende in 1986 de deuren onder impuls van René Stockman, de generaal-ouderste van de Broeders Van Liefde en de algemeen directeur van het psychiatrisch centrum Dr. Guislain. Met het museum wilde hij de geschiedenis van de geesteszorg uit de vergetelheid halen. Het museumgebouw opende in 1857 als krankzinnigenziekenhuis. Dokter Jozef Guislain was in de 19de eeuw de eerste Belgische expert in geestesziekten. Onder zijn leiding ontstond in 1850 de eerste wet op de krankzinnigenzorg.

'Trickster Gods' van Fia Cielen. © FIA CIELLEN

Angst is niet per definitie slecht. Met horrorfilms kan je best lachen. En hallo, we nemen toch ook niemand serieus? Angst zet ons ook aan ons gedrag te wijzigen. Op de expo staat een 'mooi' wassen beeld van een man in een vergevorderd stadium van syfilis. Zo wil je echt niet eindigen. Kunstenaar Tim Bruggeman waarschuwt ook, in een installatie op basis van het fotoarchief van Luc Beaucourt. In de jaren tachtig en negentig gaf de spoedarts dag in dag uit lezingen in scholen om de tieners op de gevaren van alcohol in het verkeer te wijzen. Als schokeffect toonde hij expliciete beelden van verhakkelde auto's en slachtoffers onder het lakken.

Bang word je er op de expo niet van, maar het zet je wel aan het denken. Je vertrekt met het besef dat angst een veelkoppig monster is dat niet veel nodig heeft om grommend zijn tanden te tonen.

'Angst' loopt van 11 november tot 27 mei in Museum Dr. Guislain in Gent. www.museumdr.guislain.be